
Introduktion

Den inledande artikeln i detta nummer av *Arbetsmarknad & Arbetsliv* är skriven av **Bengt Furåker** och **Tomas Berglund**. Den behandlar inställningen till facklig verksamhet och tar som utgångspunkt den pågående diskussionen om samhällets ökade individualisering och människors bristande tilltro till kollektiva lösningar. Hur betraktar människor den fackliga verksamheten – som ju är ett exempel på kollektivt handlande – i relation till individuellt handlande på arbetsplatsen? Har exempelvis ungdomar en annan inställning än äldre, och kan detta i så fall tas som intäkt för att individualiseringstendenserna kommer att tillta i framtiden? Furåker och Berglund, som redovisar resultat från en empirisk analys av ett enkätmaterial om knappt 1 000 personer, finner egentligen inga uppseendeväckande resultat. Det framträder ett gammalt och välkänt mönster, som är överraskande endast för dem som tror att den klassmässiga och fackliga tillhörigheten inte har så stor betydelse i det postmoderna samhället. Författarna finner att det inom arbetarklassen och bland LOs medlemmar finns ett starkt stöd för ett kollektivt förhållningssätt, medan det är bland tjänstemän, speciellt de högre, bland oorganiserade och bland SACO-medlemmar som individualismen framträder. De finner också resultat som i viss mån stöder hypotesen att de yngre har en mer individualistisk inställning än de äldre. Bägge dessa tendenser kan – med åtskilliga reservationer – betyda att individualistiska värderingar kommer att bli vanligare i samhället, eftersom tjänstemannaklassen ökar i storlek relativt arbetarklassen och de yngres värderingsmönster förmodligen följer dem in i vuxen ålder.

Samhällets individualiseringstendenser berörs från ett annat perspektiv i den andra artikeln, skriven av **Christina Bergqvist**. Hon behandlar jämställdhet och jämställdhetspolitik, något som implicerar att män och kvinnor betraktas som jämställda individer, inte minst på arbetsmarknaden. Norden, särskilt Sverige, har sedan 1970-talet successivt institutionaliserat en försörjningsmodell som baserar sig på samma rättigheter och skyldigheter för kvinnor som för män, för mödrar som för fäder. I denna modell utgör individen, snarare än familjen eller det gifta paret, den grundläggande enheten. Hur har denna politik utformats? Vilka har varit drivande bakom dess utformning? En vanlig förklaring har varit att gynnsamma ekonomiska förhållanden samt en stark arbetarrörelse har haft stor betydelse. Den gynnsamma ekonomiska utvecklingen gjorde att kvinnorna behövdes på arbetsmarknaden och därför satsade statsmakterna på en utbyggnad av barnomsorgen. Arbetarrörelsens styrka gjorde att jämlikhetsidealet betonades starkt och här kom också jämställdheten mellan män och kvinnor att ingå. Bergqvist vill peka på ytterligare en förklaring, som hon menar undervärderats, nämligen kvinnornas roll i politiken. Hon pekar bl a på att kvinnorna starkt dominerade i de politiska dokument och de debatter som låg till grund för de riksdagsbeslut som ledde fram till satsningar på den offentliga barnomsorgen. Också när det gäller föräldraförsäkringens utformning spelade de kvinnliga politikerna en central roll. Bergqvist menar, att trots att kvinnor generellt sett varit marginaliserade inom flera politiska sektorer, gäller detta inte i lika hög grad frågor om omsorg och jämställdhet.

Kvinnors och mäns förhållanden i arbetslivet belyses på ett helt annat sätt i den tredje artikeln, skriven av **Carina Bildt**. Artikeln, som grundar sig på hennes avhandling, behandlar ryggbesvär hos män och kvinnor. Vad beror de på? Finns det olika orsaker hos män respektive kvinnor? Är det olika förhållanden som primärt orsakar ryggbesvär respektive gör att besvären består? Ryggbesvärens anknytning till förhållanden i arbetslivet är en klassisk arbetsmiljöfråga. Framför allt har de fysiska arbetsmiljöfrågorna varit i fokus; tunga lyft och ogynnsamma arbetsställningar har uppmärksamats. Senare har andra delar av arbetsmiljön, nämligen arbetsorganisatoriska och psykosociala förhållanden framhållits alltmer. Även förhållanden utanför arbetslivet har betonats; vad betyder det exempelvis att ha huvudansvaret för hem och familj och samtidigt ha en stressande arbetsmiljö? I Bildts material har såväl fysiska som psykosociala förhållanden i arbetsmiljön mätts, och resultaten tyder på att de senare har stor betydelse för uppkomsten av ryggbesvär och också för att ryggbesvären kvarstår. Här är det delvis olika psykosociala förhållanden som har betydelse för kvinnor respektive män: litet inflytande över arbetet, skiftarbete, låg yrkesstolthet och få utvecklingsmöjligheter påverkade starkt kvinnornas benägenhet för ryggbesvär, medan övertidsarbete och dåliga sociala relationer var mer betydelsefulla för männen. Bildt konstaterar också att det finns samverkans effekter mellan belastningar i och utanför arbetet, och att dessa samverkans effekter är starkare för kvinnor än för män.

På senare år har strömningarna gått mot en mer decentraliserad arbetsmarknadspolitik. En rad försöksverksamheter har startat runt om i landet, men forskningen kring decentraliseringens effekter är ringa.

Martin Lundin och **Per Skedinger** ger sig in på området genom att studera det ökade kommunala inflytandet i arbetsmarknadsnämnderna (fd arbetsförmedlingsnämnderna) som genomfördes under det andra halvåret 1996. Förändringen inleddes som en försöksverksamhet i några kommuner, men redan efter några månader kom den att gälla hela landet. Decentralisering av beslutsfattande till lokal nivå i arbetsmarknadspolitik kan göra att kunskaperna om lokala förhållanden utnyttjas bättre, men kan också leda till att den nationella arbetsmarknadspolitikens mål åsidosätts. Lundin och Skedinger utnyttjar försöksperioden för att empiriskt visa på eventuella effekter. Resultaten visade på icke obetydliga skillnader mellan nämndledamöternas och statens mål avseende nämndernas verksamhet. Effekterna av det ökade lokala inflytandet för de arbets sökande visade sig vara positiva och inga spår påträffades av en möjlig konsekvens av olikartade mål, nämligen ökad geografisk inlåsning av de arbets sökande. I studien är emellertid den korta försöksperioden ett potentiellt problem, något som författarna också uppmärksammar. Detta exempel visar det olyckliga i att villkoren ändras mitt under pågående försöksperiod. För att lärdom ska kunna dras av försöksverksamhet är det viktigt att förutsättningarna för utvärdering är goda.

I de två senaste numren av *Arbetsmarknad & Arbetsliv* har det förts en debatt om möjligheterna – eller omöjligheterna – att utvärdera svensk arbetsmarknadspolitik. Denna debatt avslutas i detta nummer i ett replikskifte mellan **Anders Harkman** och de två inledande skribenterna **Kenneth Carling** och **Laura Larsson**.

Ulla Arnell Gustafsson
Susanna Okeke